

הדרך לתפנית כלכלית-חברתית

דן בן-דוד

אולי נדרשת קצת יותר צניעות משר האוצר לפני שהוא מכנס מסיבת עיתונאים כדי לבשר לאומה על כניסתנו הצפויה למועדון עשר המדינות המובילות במהלך עשר השנים הבאות. מדובר באותו איש שכבר נתן נאום כמעט זהה בשנת כהונתו הראשונה כראש הממשלה ב-1996. אז, רמת החיים הממוצעת של מדינות ה-G7 היתה גבוהה משלנו ב-38%. מאז, עלתה רמת החיים במדינות ה-G7 ב-17% בזמן שרמת החיים בישראל עלתה ב-3% בלבד (אילולא שנת 2000 שהיתה יוצאת דופן, היתה בכלל ירידה של 2% במקום עלייה). לכן, יסלח לנו שר האוצר אם נחסוך מעצמנו הקרנה חוזרת של סרט האימה מאולפן ההפקה שלו ושל מפלגתו.

מדובר במדינה אשר רמת החיים של תושביה הולכת ונסוגה בהתמדה מזה שלושים שנה ברציפות מהמדינות המובילות בעולם. מימדי העוני ואי-שוויון בה הולכים וגדלים בהתמדה במהלך אותה תקופה ומגיעים היום לרמות הגבוהות במערב. האם מדינה כזו באמת יכולה לשנות כיוון? במזרח הפרוע בו אנו נמצאים, השאלה הקיומית אינה אם זה אפשרי – התשובה חיובית – אלא מה נדרש כדי שנצליח.

טיפול שורש אמיתי מחייב מתן כלים ותנאים לעובד הישראלי כדי שיוכל להתמודד בהצלחה במשק פתוח ומודרני. ב"תוכנית מתאר לשיפור מצב התעסוקה בישראל" מציג צוות אקדמי בין-תחומי שבראשו עמדתי (חברי הצוות כללו שני סוציולוגים, נח לוין-אפשטיין וחייה שטייר, ושני כלכלנים, אבנר אחיטוב והח"מ) מדיניות מערכתית המשלבת פתרונות של טווח קצר עם פתרונות של טווח ארוך. עיקרי התוכנית:

1. תמריצים לעבוד והקטנת נטל המס:
 - א. החלפת תמריצים לאי-עבודה בתמריצים לעבודה,
 - ב. איחוד ושקיפות של כל מקורות הסיוע והסבסוד,
 - ג. איחוד כל הכנסות המשפחה מכל המקורות והרחבת בסיס המס,
 - ד. הקטנת היקף ההוצאות הציבוריות כדי לאפשר הקטנת נטל המס.
2. צמצום ניכר במספר העובדים הזרים.
3. רשת משולבת הכוללת:
 - א. השלמת השכלה (תוכנית "הזדמנות שניה"),
 - ב. הכשרה מקצועית,
 - ג. השמה תעסוקתית.
4. שיפור ניכר במערכת החינוך עם:
 - א. חינוך חינוך חובה בפועל,
 - ב. יום לימודים ארוך,
 - ג. תוכניות העשרה מסובסדות לילדים ונוער בשעות אחר הצהריים.
5. שדרוג משמעותי בתשתית התחבורתית.
6. השקעה במחקר ופיתוח.
7. שינוי בתרבות השלטונית: (א) אכיפה רצינית של החוקים, (ב) מדיניות אמינה, (ג) אופק מדיני.

לכאורה, כבר עושים הכל. האמנם? רוצים שיותר אנשים יעבדו, אך מה החוכמה לקצץ רק בערוצי התמיכה הפורמליים מבלי לגעת בערוצי הזרמה אדירים הנסתרים מעיני הציבור בסעיפי תקציב לא-שקופים? היכן קולו של שר האוצר בקשר לאי-אכיפת חוקי עבודה בסיסיים כמו שכר מינימום? האם זה רציני לגרש עובדים זרים לא-חוקיים ביד אחת בזמן שהיד השניה ממשיכה להנפיק היתרי עבודה חדשים, ובזמן שאין כל מהלך לייקר באופן משמעותי את עלות העסקת הזרים לעומת עלות העסקת ישראלים? השמה נוסח תוכנית וויסקונסין אינה תחליף למתן כישורים תואמי שוק מודרני אצל בוגרי מערכת חינוך ירודה שהינם בגיל העבודה – ואין הכוונה לעוד תוכניות נכשלות להכשרה מקצועית מהסוג הקיים היום.

חובת דיווח על הכנסות – עם אכיפה וענישה מרתיעה – תאפשר לאתר את הנוקדים באמת בזמן שהכללת מס הכנסה שלילי תגביר את התמריץ לעבוד, תשלים הכנסות נמוכות, ותתמרץ דיווח של פעילות עסקית.

משמעות שיפור ניכר בתשתית התחבורה במדינה עם תקציב מוגבל אינה זריקת מיליארדים על רכבות מיותרות לאילת או איטיות (יותר מאוטובוס) דרך בית שמש לאזור לא-מרכזי בירושלים. שיפור ניכר במערכת החינוך אינו תואם את שתיקתם הרועמת של שרי החינוך והאוצר כאשר ממשלתם חותמת על הסכם קואליציוני הפותר לחלוטין את החינוך החרדי מכל רפורמה.

כל סיכוי לתפנית מהותית במגמות ארוכות הטווח מותנה במעבר מתוכניות חלקיות גדושות סיסמאות ושיווק לעשייה מקצועית, רצינית ומערכתית.